

Abonamentele
se facă la Tipografia
Statului.

ARCHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI.

Esse uă dată pe
septemână cu prețulu
de 1 galbenū pe anū.

SUB AUSPICIELE MINISTERIULUI JUSTIȚIEI, CULTELORŪ ȘI INSTRUCȚIUNII PUBLICE.

Annulū I.

Redactor: B. PETRICEICU-HĂJDEŪ,

Annulū I.

ex-professor superior de istoriă și statistică, ex-bibliotecar, ex-membru alii Commissionii documentali.

Urmarea N-rului 254.

De aci înainte, iubite lectorū, citește pe autorii tei poloni, pe Kromer, pe Bielski, pe Litvanulū Strykowski și pe recintele Piasecki, căroro Româniū cată să le mulțumescă, pentru că n'au uitatū in trecătū să ne menționeze și pe noi, cronologia resbellelorū nōstre, revoluțiunile, căstigurile și pagabele; *deși lucrurile mai mēnunte și prefacerile casnice le-au remasū necunnoscute*, precum și epoca anterioriă luī Alessandru-vodă, despre care Kromer scie numai și numai atāta, cumcă Româniū sunt veniți din Italia.

După ce v'amū arretatū testimoniele istoricilorū destulū de celebri despre origina poporuluī nostru, me oprescū aice: *pentru a scri la versuri se cere uă minte voiōsă, ăra eū, appesatū de tiraniă fără nici uă dreptate, fui forțatū de a-mi părăsi cu durere chiārū vētra părintescă!!!*

Ad. M. D. G.

Ierarchia senatoriale și distric-tuale a Moldovei și a Țerrei-Romānesci.

Senatulū bisericescū:

1. Primatele, allū căruī titlu este: „(Nomen)“ *cu mila luī D-deū archiepiscopū și mitropolitū de Suceva și de totā țerra Moldovei, essarculū sântuluī tronū constantinopolitanū, și allū tuturilorū ermitagiilorū și monastirilorū din muntē. -- Titlulū cellū anticū mai cupprindea formula „dela plaiuri pone la Mare“, care (precum ați vedutū „ex praecedentibus“) se adaugea și către titlulū domnilorū.*

2. Episcopulū de Romanū.

3. Episcopulū de Rădăuți.

4. Episcopulū de Huși.

5. *Biscopulū de Bacău, avendū titlulū: „allū „bisericeilorū catohce din totā țerra Moldovei.“ A acestuī „extenditur diaecesis“ și assupra Bugiaculuī, unde locuescū nu puțini catolici, anume in Cetatea albă, in Toghinea, și in celle șapte sate hānesci. Acestū biscopū, precum „constat“ mai din tradițiunea orale a Moldovenilorū, sub domniū cei vechi și pe semne intelliginți, ședea in senatū „ex opposito“ a mitropolituluī, mai susū de cei-l'alfi trei vlădici.*

Senatulū mirēnū:

„Primus.“ Marele logofētū, „alias“ cancelariū. Allū acestuī „officiū“ este de a purta sigiliulū cellū mare, de a subscri și de a esplica „privilegia“, precum și decretelē emanete din divanulū domnescū, *dela care se transmittū d'a-dreptulū la ellū tōte judecāpile despre proprietāțile nobiliarie ereditarie, fiindū a luī cădere juridică de a „decernere“ in asemenea casuri, mai făcēndū delimitațiuni territoriali „ad aequalitatem“, sēu in personā la feța loculuī, sēu prin allū duoilea logofētū „alias“ sub-cancelariū, sēu prin vre-uă slugă a sea credinciosă. Toți nobiliū de țerrā „no-mine“ curtenī, se aflā sub direcțiunea marelui logofētū. Ca simbolū allū autorității sēlle, ellū portā unū toegū verde cu bulle auri-galbene (zlocisto-zóltych). Acestū officiū e imprumutatū dela imperații bisantinei: ó μέγας λογοθέτης din λόγος „et“ φέρω, adecă purtătorū de cuvētū. In jurisdicțiunea cea ecclesiastică a patriarcatuluī constantinopolitanū acēstā denmitate essistā pōne astădi, lipsindū acum Grecilorū jurisdicțiunea cea civile.*

„Secundus.“ Marele vornicū de țerra de josū este judecātorulū generale allū jumetății Moldovei

dela Iași pône la Dunăre, avându în ressortul său furturile, omorurile, hoșiile, și priveghiarea assupra străjei de fruntărie. Nu se amestecă în judecări despre proprietățile nobiliare ereditare. Alle starostiei Berladului „obvenientia“ formeză venitul acestui vornic. „Pro insigni“ pörtă unü toegü albastru impletitü cu aurü.

„Tertius.“ Acellea-și attribute are și vorniculü țerei de susü, adecă dela Iași pönë la Hotinü, Cernăuți și Soroca, pe care in locü de soldă „concernit“ starostia Dorohoiului.

„Quartus.“ Hatmanulü, căru, pentru ca să pötă fi in senatü, i s'a mai datü purcalabia Sucevei: ellü judecă pe toți militarü, adecă calarași, arcași, daraban, seimeni și lesegü seü lefași: purtându in ședințele senatului unü toegü roșu impletitü cu aurü, erä in fruntea armatei unü buzduganü. Mai nainte vornicü cei mari conduceau ostile, anume unulu aripa dreptă și altulü pe acea stângă. La Munteni capü allü östei pone acum este marele spatarü. In Moldova Ieremia-vodă Motila „instituit“ cellü öntäu (?) demnitatea de hatmanü, luändü „normam“ din Polonia.

„Quintus“ Marele postelnicü, cea ce in Polonia se numesce Marszalek. Cuvëntulü postelnicü derivă dela постра, adecă patü, fiindü că acestü funcționarü posedă prerogativa de a intra in orice timpü, fără annuncü și fără a fi chieamatü, in camera principelui, cea ce nu se cade numerü. Postelniculü precede pe domnitorü, purtându in mână unü toegü massivü de argintü. Ellü judecă totă curtea domnescă, pe aprodi, pe curtenü și pe Turci, fiindü datorü a sci și turcesce. Se bucură de venitulü purcalabiei Iașilorü.

„Sextus.“ Marele spatarü, polonesce miecznik, in ceremonie și la serbătorie pășesce „immediate“ după domnulü, in haină aurită și uä miträ „ad commemorationem“ de coróna princiarü, care nu i se cade de a purta „in hoc statu,“ mai avëndü sabia principelui atternată de umërulü stângü și buzduganulü in mână: duo „insignia“ cumcă domnulü are „jus gladi.“ In zilele ordinare, mergëndü principele la biserică, in loculü marelu spatarü servesce spatarulü allü treilea, precum câte-nă-datä și in divanü și „in festinitatibus.“ Marele spatarü se bucură de jumetatea venitulü starostiei Cernăuților. Acéstă funcți-

une e luată dela imperații bisantine, cari aveaü „cum eadem ceremonia protospatarios.“

„Septimus.“ Marele päharnicü, polonesce podczasz, „assistit in festinitatibus“ la mésa princiarü, imbrăcatü cu unü caftanü auritü și incinsü cu uä metassă roșiă: ellü törnă primulü päharü, și apoi cuparulü, polonesce czesnik, „hoc officium exercet“ pône la rădicarea masei. İi appartenesce venitulü starostiei de Cotnarü: „conveniunt rebus nomina saepe suis,“ căci Cotnarulü o celebru tocmai prin vinățele selle.

„Octavus.“ Marele visternicü, polonesce podskarbi, are in sarcina sea izvodulü țerei întregi „omnium ordinum,“ adună „tributa,“ haraciulü pentru Turci, și tôte celle-l'alte „expensa“. Nicü unü județü nu-ı este datü in usufructü, și de aceia „censetur“ acuma a fi cellü mai nenorocitü dintre senatori, cu atâtü mai vertosü că necontentitü „curae illius sollicitant animum.“

Tôte funcțiunile de mai susü sunt senatoriali.

Functionarii „extra Senatam,“ cari nu sunt chieați la divanü „nisi urgente necessitate“, bună-öră pentru regularea haraciului.

„Primus.“ Marele stolicü, care, „in solemnitatibus“ stă la mésa domnescă, imbrăcatü cu caftanü cu flori de aurü „ad instar“ stoffei numite lama (*) și incinsü cu uä metassă roșiă. Dela ellü depindü grădinarü, pescarü și tôte lacurile de lóngă Prutü și Nistru, celle de lóngă Dunăre fiindü răpite de către Turci.

„Secundus.“ Marele comisü, avëndü sub sine alți duoi comiși, cari „cu am stabuli gerunt“: ellü pörtă grija fânețelorü și altorü farragie pentru caii domnesci.

„Tertius.“ Marele medelnicerü „assistit in festinitatibus“ și la mésa domnescă, imbrăcatü cu caftanü cu flori și incinsü cu metassă roșiă, avëndü sub sine alți căți-va medelniceri, cari törnă apă la ospete princiarie.

„Quartus.“ Sardarulü, ce-va ca „poiny hetman“ (maréchal de camp) in Polonia, își ține reședința perpetuä la Orheiu seü la Lopușna, avëndü sub commanda sea pe căllărași acellorü duo districte.

(*) Despre acéstă stoffă. veți Golembiowski, *Ubiory w Polsce*, Warszawa, 1830, p. 184.

"Quintus". Marele cluceru adună mierea și untulă cuvenite Turciloru, și cele trebuincioșe pentru cuhnea domnescă; de asemenea pörtă grija pentru sare și vênaturî, și priimesce decîna de grâne din satele domnesci.

"Sextus". Marele slugiârû approvisioneză cu cãrnuri curtea domnescă, pe ôspeșii Turci, Tãtari, odãile seimeniloru, etc., avëndu sub sine alfi duoî slugiãri.

"Septimus". Marele jitnicerû adună grâne din totã țerra pentru trebuințele principelui și alle cetãțiloru turcesci de la margini.

"Octavus". Marele pitarû "dependet" dela jitnicerû și are sarcina de a distribui pâne la seimeni și la curtenî.

"Nonus". Marele șetrarû priveghieză cor-turile domnesci, tunuri, glonțuri, prãvãriã, etc.

"Decimus". Marele armașu dîrege tuurile turcesci și pãmêntene, cari sunt purtate dupã domnulu; dela ellu "dependent" inchisoriile din totã țerra; ellu este de asemenea și "instigator" domnescu; sub ellu sunt mai mulfi alfi armași, și calléii.

"Undecimus". Agã este unu "militare officium", luatû dela Turci "ad instar" enicer-agã; ellu este generalulu dãrãbaniloru și allu infanteriei întregi; ellu renduesce strãje la porfi locotenentu allu seü este capitaniulu de darabani, datoriu de a visita strãjele de nôpte, și care de asemenea "exercet officium" de burggraaf.

Tôte funcțiunile de mai susu au fiã-care câte duo seü trei funcțiuni boieresci subordonate, a-farã numai de vornici și de hatmanu; cãci serdarulu nu are amestecû cu hatmania, precum noi cei 12 vornici de pörtã nu depindû dela celle duo vornicie mari.

"Duodecimus". Duoî spre-dece vornici de pörtã, cari sedû in pörtã palatulu domnescu, judecãndu causele celle mênunte, erã in divanû stau inaintea principelui, "et quasi patronos litigantium agunt", chãmãndu dupã registru pe impricinațiu la inșeșare. Ei pörtã nesce toiegi vepsite. Se obicei-nuesce a-i rendui in feliu de feliu de anchete, precum și pentru masurile și popasurile domnulu și alle pașaleloru.

In țerra Românescã funcțiunile sunt identice cu acelle moldovenesci, deosebindu-se numai câte uã datã prin gradaționea ierarhicã.

Senatulû ecclesiasticu muntenescu se compune din unu mitropolitu și trei episcopi, inșe fãrã biscupulu catolicu.

Pe marele logofetû, prima funcțiune la Moldoveni, precede la Munteni marele barû.

In locu de hatmanu, ôstea muntencã se aflã sub marele spatarû.

Celle-lalte officiuuri tôte se distingû "iisdem denominationibus" și prin acelléși attribute.

Officiurile de țerrã:

Județele au câte duoî purcalabi, din cari cei mai de frunte sunt purcalabi de Hotinã, cari pône astãdi in crisovele se menționezã între cei duoî vornici mari: sub vorniculû țerre de josu și d'asupra acellu allu țerre de susu.

Mai 'nainte prima purcalabiã era acea de Sucêva, a dua a cea de Cetatea-albã, a treia a cea de Kilia, a patra acea de Hotinã, a cincea acea de Némțu; darã celle de'ntãtu trei s'atü desființatü, punëndu-se hatmanulu in loculû purcalabulu de Sucêva, erã Cetatea-albã și Kilia cuprindëndu-se de cãtre Turci.

Celle-lalte purcalabie urmëzã dupre ierarhia inselorû județe, cu acea deosebire cã Putna și Cernãutulû se numescu starostie.

In Botoșanii, apanagiulu principesei, purcalabulu se numescu vornicu.

Purcalabia Kișinãdulu era de asemenea vorniciã incãtu timpû intra și ea in apanagiulu principesei, cea ce nu mai este.

"Praeterea," totu județulu are cãpitani și hotnogi, numiți astãdi turcesce ñuz-bași, adecã sultãși, atternați dela jurisdicțiunea hatmanulu, care pe ei "juxta libitum elevat et deponit."

Județele țerre Moldovei:

Județulu Sucevei, in care se aflã capitala "metropolis" Sucêva și orașulu Siretû.

Județulu Némțulu, cu orașulu Némțu și tergușorulû Pãtra.

Județulu Romanulu, cu orașulu Romanu.

Județulu Bacãulu, cu orașulu Bacãu și tergușorulû Troțușu pe sub munți.

Județulu Putnei, cu tergușorulû Adjudu și orașulu Focșanii, despãrtitû prin apa Milcovulu

in duo părți, din cari una appartesce Moldovei și cea-laltă Țerrei-Românesci.

Județul Tecucîului, cu orașul Tecuciu și târgușorul Piculă, care numai prin un canal „distat” de Galați.

Județul Cohurluiului, cu orașul Galați pe Dunăre.

Județul Tutovei, cu orașul Berladu.

Județul Vashuiului, cu târgușorul Schintea și orașul Vashui, „olim sedes principis.”

Județul Fălciului, cu orașele Fălciu și Huși.

Județul Lăpușnei, cu orașul Lopușna și târgușorul Kișinău.

Județul Orheiului, cu orașul Orhei.

Județul Sorocei, cu orașul Sorocea.

Județul Hotinului, cu orașul Hotin.

Județul Cernăuților, cu orașul Cernăuți.

Județul Dorohoiului, cu orașele Dorohoi, Baea și Ștefănești.

Județul Hărlăului, cu târgușorele Cotnar și Busani, și orașul Hărlău, uă dată „sedes principum.”

Județul Cărligătorei, cu târgușorul Tergu-frumos.

Județul Iașilor, cu orașul Iași, „sedes, domnilor.”

Tote județele sunt numite după numile orașelor principale, afară de cari in unele mai sunt și târgușore; numai județele Tutova, Cărligătura și Cohurluiului sunt numite după numile apelor.

In orașe capi municipali (wojt) se numesc șoltuză, avându sub direcțiunea loră purgari, care „nomen est” ungurescu.

In Moldova sunt noue-spre-deci județe, in Țerra-Românescă șapte-spre-deci.

Turcii impresurără dela Moldoveni uă jumătate a județului Fălciului cu târgușorele Reni și Troian, județul Cetății-albe cu orașele Cetatea-albă și Tighinea; și județul Kilia, cu orașele Kilia, Cartal și Smilă, din cari acestă din urmă este de fundațiunea turcescă.

In județul Fălciului se află codrul numit Kodrul Kigieciului, necuprinsă pōnă acum de către Turci, dar ai căru locuitori sufferă mari năpăști și necontenite usurpățiuni teritoriale din partea Tătarilor Nohai.

In Țerra-Românescă Turcii au cuprinsă ju-

dețul Giurgului pe Dunăre și uă parte din județul Brailei, cu cetatea Braila mai jos de Galați, totă pe Dunăre.

UĂ NOTĂ FINALE.

Ca modelă allă versificațiunii polone a lui Miron Costin adducemă aci începutul cântului 2, care va fi înțelegibile pentru cunoscătorii limbei polone, deși lipsa tipografică nu ne permite de a conserva ortografia rigurosă: punemă două l in locu de l polonă dură, α in locu de a nasale și ε in locu de e nasale.

„Jak wspanialle struktury na swych fundamentach

„Sz mocne, tak i trwaja w swych appartementach

„Labirynty; tak kwitna jak maja dozory

„Owocorodne sady; tak role komory

„Napellniaja obficie, jak pracowitego

„Miewaja gospodarza, dozorce sprawnego:

„Jak okret morski pllynie, kiedy ma dobrego

„Nauklera; stado wcale za nieospallego

„Pasterza: tak i panstwa w osobie jednego

„Króla stoja w callosci, za rzadem którego

„Rosna w silly królestwa, szerza swe granice . . . .

De pe acestă modelă ori-cine se pōte incredintița, că *dintre poezi poloni contimporeni lui Miron Costin, precum Bartolomeu Zimorowicz, Gawinski, Opalinski, Twardowski, Chroscinski, etc., nemine nu l'a intrecutu prin puritate, eleganță și îndrăznelă!*

No. 255.

Iași, 1579, genariu 8, hărtă.

Petru-vodă cellă Schiopă, vedându șicanele vameșilor din Galiția in priivința negușitorilor moldoveni, născute in urmarea neînțelegerilor internaționali din timpulă lui Alessandru-vodă Lăpușnenulă și Ionașcu-vodă cellă Cumplită, cari strămutaseră nundinele din Șipeneșă la Hotin pentru a ingreuiă callea comerciului galițian, convocă ună consiliu din boieri și negușitori, luându cutoții decisiunea: 1-o; de a restabili și chiar de a ușura starea primitivă a lucrurilor; 2-o; de a allunga din țerră pe Övrei, fiindu pernicioși negușului naționale;— despre care rezultată se trimitte sciință la municipalitatea de la Leopole, cerându-se concessiuni reciproce.

Acestă prețiosissimă documentă l'amă descoperită in Arhivul municipale din Lemberg, fasciculă 517. nr. 109. Illu menționeză și Zubrzycki, *Kronika miasta Lwowa*, p. 204.

My Piotr z Bozey laski Hospodar ziemi Moldawsky pan i dziedzicz. Oznaimuiemy nasze milose sasieczka kupczom Lwowskim, thak tesz i drugim s postronych mieszcz ziemi Corony Pol-

sky komu thego potrzeba wiedziecz thak i kramarzom. ys zaluia sie kupeczy ziemi naszey Moldawsky tak tesz i ubodzi liudie zaluiacz z wielkim zaliem powiedaiacz gdy chodza na jarmarki do ziemi Je^o. k. M. chezacz miecz pozytek z w. m. pospolu. y. w. m. raczyliciecie ym zachowacz dobre i mytho brano s nich wedlug starodawne^o obyczai aze do niekthore^o. niedawno przeminione^o czasu. a teraz odnowili insze mytha czo niepodobienstwo. na liudzie ziemi naszey y biora s nich bez prawa. a wszagze gdy Nasz Bog raczyl posthawycz na tho panstwo ziemi naszey y iakochmy zastali thak trzimamy a niez nie odnawiamy ani podwyszamy. a w. m. niewacznie laske w ziemi nasey i podwyszenia zadne^o nieuznaliecie, y poki Nasz Bog bedzie chowal w lascze swey swietey tedy my niechczemy zadney rzeczi znowu postanowiacz. a My wydzacz thak wielki zal poddanych i ucziszcz poddanych naszych. kthory sie im dziewa w ziemi Je^o. k. M. uszlyszawszy my tho ulithowalichmy sie ich i niechczelichmy tego wiecze tego czekacz placzu ich, na ziemi Je^o. k. M. aliechmy sciagneli wszitkie kupcze nasze ziemi naszey i pythalichmy ich iaki byl poczatek ziemi naszey i panow tagze ziemskich. thedy Nam dali sprawe thak ze byl pierwey jarmark. w Bothuszaniech. pothym zasie przyblizyli sie kupeczy ku granicy i postanowili jarmark byli w iedney wsy czo sie zowie Lienziesthy y w Szypinczach. a ia dlia placzu ich chezialem byl ucziniez jarmark w Choczynik (*sic*) iako byl uczinil Alexandro albo Iwon *woda* przeszly a my theraz pamietawszy na przyiazn Je^o. k. M. i niechczacz cziniez szkody panom waszym w myciech. My theraz postanowiamy by byl jarmark w Szypinczach i tham bedzie sklad kupczom naszym. thedy wam oznaimuiey iakom przedthym oznaimialy i powiadamy ze przedthym aze do tego czasu. mithniczi kolomysezi abo inszy gdy przechodzaieli kupeczy naszy tedy byraly od iedne^o wozu chocia by byl naezieszy trzy grosze a terasz piencz tho teraz odnowili panowie. y okrom the^o z osobna teraz biora od postawu czalego lunskie^o dziesienecz groszy. y okrom the^o przychodza mythniczi lwowsczy i cheza bracz s nich od postawu iedne^o po taleru. y od kazde^o czlowieka by naprostsze^o. thylo zeby yeno byl z

ziemie naszey po sterzy zlothe polskie. i dlia tegochmy sie ulithovali poddanych naszych i od tego czasu postanowiamy jarmark w Szypinczach. a przedthym gdy tham byl jarmark thedy dawali kupeczi waszy mitha po *banu* od wolu. a teraz yam zakazal aby niebrali niez od waszych liudzi mytha od zadney rzeczi ktho tham iedno przyedzie na jarmark. pod slubem y radzczie wiedziecz o them ze na srodoposczie pierwszy bedzie i pothym na drugie thamze i podpisanim naszym. tho tesz w. m. oznaimuiey zechmy wygnali Zydy z ziemi naszey. a radzczie wiedziecz. dlia cze^o. nie dlia przycziny zadney iedno dlia lamentu kupczow naszych. ze gdy yda kupczy naszy z wolmy na granicze tedy Zydlowie u wasz kupiwaia przedthym sukna y iezdza sam do nasz myaiacz kupcze nasze a woly sobie kupuia thedy kupeczy naszy zostaiia przy woliach nprzedanych. alie gdybichmy widzieli ze im nie dostawa kupowacz wolow od naszych kupeczow tham na granicy. mybychmy ym dopuszczili w ziemi kupowacz. alie oni cheza w ziemi naszey kupowacz sobie a kupeczom naszym zostawaia nieprzedane. a dlia lepszey. . . nosczy (*deterioratum*) i wiary pieczecz Nasze Moldawska przyczisnaczychmy kazali. Stalo sie w lasiech dnia osmego Ianuari Roku Boze^o 1579.

Noi Petru, cu mila lui D-deu domnulă țerei Moldovei, stăpân și erede. Comercianților și neguțitorilor dela Leopole și din celle-lalte părți alle regatului polonă, cui se cade a sci, semnificămă grația noastră megieșescă. Neguțitorii și alți omeni nevoieși din țerra noastră moldovenescă se plângă foarte multă, pentru că frecuentându ei, după obicei, pentru utilitatea mutuale, nundinele regatului, mai înainte nu sufferiau nici uă vâtemare, plătindă *vămele celle din vechiu aședate*; érá acum de uă bucată de timpă incóce, ațá fi începută a le impune alte vâme desproporționate și nelegali. Noi-înșine, din contra, dela chîarú stabilirea domniei noastre prin mila lui D-deu, amú conservatú vechia ordine de lucruri, fără a ó innoi séu a urca câtú de puțin, priimindu-vé in țerra noastră cu grația și fără assuprire, precum vomú urma a face și de a-đi înainte intru câtă vreme ne va păstra D-deu in sánta seá milă. Ve-

đendū dērā și auđindū bocetulū și durerea suppușilorū nostri, ne-amū induratū și, ne mai putēndū rebda strāmbătāțile cāte li se facū in regatulū polonū, amū convocatū pe toși negușitorūi nostri moldovenesci si pe boieri de țerrā, întrebāndu-i despre starea primitivā a commerciului nostru internașionale. Ni s'a respunsū, cumcā din vechime loculū nundinelorū era in Botoșeni, mai in urmā negușitorūi își alleserā uā localitate mai aprōpe de fruntāriā, anume in Șipineșu și in satulū Lenșesci; apoi Alessandru-vodā și predecesorulū nostru Ionū-vodā mutarā nundinele tocmai la Hotinū, făcēndu-ve astū-feliū uā daunā in vāme. Acum dērā, pentru a ve feri de uā asemenea pagubā, și ținēndū și la amicia majestāții sēlle regelūi, noi renșiințāmū nundinele in Șipineșu, unde se vorū aduna negușitorūi nostri cu mār-furile lorū. Informāndu-vē despre acēsta, vē mai repețimū precedințele nōstre! remonștrașionūi despre urnātōriele necuviințe: mai 'nainte vreme, pōne currāndū, vameșū vostri dela Colomia și de aūrūi tuaū dela negușitorūi nostri trecētorūi cāte 3 groși de unū carrū fie cātū de incārcatū; erā acum ei le ȳeā cāte 5 groși, și mai ȳeā deosebitū cāte 10 groși de uā bucatā de postavū de Lund, și apoi mai venindū și vameșūi dela Leopole, mai cerū de uā bucatā de postavū cāte unū talerū și de totū insulū din Moldova, ori-cātū de sāracū, cāte 4 zloși polonū. Pentru inlāturarea acestorū nemulțumiri in desfavōrea suppușilorū nostri, nu numai amū reinșințatū loculū nundinelorū in Șipineșu, ci inco, pe credința nōstrā, liberāmū pe negușitorūi vostri, cāți vorū veni a collo, de vama cea vechiā a Șipineșului: cāte unū banū de totū boulū, și de ori-ce altā vāmā pentru ori-care lucru; mai inșciințāndu-ve, cumcā primele nundine se vorū ținē la paresime, ērā despre celle-l'alte vē vomū informa a-parte. In fine, sā vē fie cunnoscutā allungarea Ovreilorū din țerra nōstrā, nu din simplū capriciū, ci din cauza desperașionūi negușitorilorū nostri, carū își perdū timpulū asteptāndū la hotarū sosirea cumpērātorilorū de vite, pe cāndū Ovreū, trecēndū allătura și adducēndū la noi postavurile leșesci, dupā ce le desfacū, își cumperā și scotū vite din interiorulū țerrei, lāsāndū pe negușitorūi nostri dela hotarū cu buzele umflate: noi nu le-amū refusa sā-și cumpere

vite și in interiorulū țerrei, deca nu le-arū adjuge celle de la hotarū; darā ca sā ruineze pe negușitorūi nostri, una ca acēsta n'o putemū ingādūi. Pentru mai multā credință și tārīā amū poruncitū a se intipāri sigilliulū nostru moldovenescū. Iași, anulū Māntuirii 1579, genariū 8.

No. 256.

Constantinopole, 1580, juniū 2.

Agentulū diplomaticū franceze de-Germigny către regele Enricū III despre mārimea haraciului moldo-muntenescū, și despre trecerea lui Brutti, legatū mai'nainte cu ambassada Spaniei, in serviciulū domnului moldovenescū Petru cellū Schiōpū.

Din Charriere, Négociations dans le Levant, t. 3, p. 913, nota.

. . . Tributulū Bogdaniei, adecā 80,000 ducati, a sositū in luna trecutā la 28 și fu remisū Porșei Ottomane la 30; in care đi fi adusū și adouā-đi assolvitū și tributulū Valachiei, 80 punge (sommės) de aspri, adecā ce-va ca 160,000 scude. Brutti (Le Brutti), care de'nțāu fuse intrebuintatū de'mpreunā cu Don Marillano (ambassadorulū lui Filippū II) in negoșiașionea cunnoscutā (impācarea Spaniei cu Turcia) și care apoi fu arrestatū in Lezina pentru unū prepusū ore-care și eliberatū dupā mōrtea vizirului Mehmed-pașā; miđū-locindū de curindū pe lōngā Pōrta restituirea domnului actuale allū Bogdaniei și plecāndū sunt acum cāte-va đille in acea țerrā, đissulū domū illū remunerā intr'unū modū strālucitū, illū făcu generale peste cālārime și pedestrime (général de sa cavalerie et fanterie), iī dārui uā schelle seū venitulū unū portū in valōre annuale de 3000 ducati (une eschelle ou dace d'un port vallant 3000 ducats par an), și-i harāzi totā mōscenirea remasā dupā unū mare boierū essecutatū pentru crimā . . .

No. 257.

— 1588 —

Jesuitulū Rafaele Skrzynecki povestese incercārile visticniculū Brutti de a introduce catolicismulū in Moldova.

Cunnoscemū acēstā narrașione de'nțāu din manuscriptulū contimpurēnū din Biblioteca Ossolinianā in Lemberg, intitulatū: *Provinciae Poloniae Societatis Jesu ortus et progressus pars prima*, in-4, p. 545; și allū duoilea din traducerea polonā in Ossolinski, *Wia-domosci historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej*, t. 1, Krakow, 1819, p. 238.

. . . . Cându Transilvania allunga catolicismul, Moldova fi deschidea brațele. *Favoritul și vister-niculul lui Petru-vodă, Bartolomeu Brutti, staroste-le Lăpușnei, Arnautu de origină și zelosul catolicu, insufflă principelul idea de a suprima in Moldova schisma și eresurile, chiomându pe Jesuiți pentru predicarea catolicismului.* Prin stăruințele amândurora către Joanne arhiepiscopul Leopoli, către nunciul Annibale di Capua, și către legatul Aldobrandini, capul Jesuiților din provincia gallițiană Campana fu însărcinat de a allege unu predicatoru capabile pentru uă assemenea misiune: însuși papa Piu V îi scrisa in această priivintă, trimittendū uă episto'ă și către Petru-vodă. *Missionariu alleși fură: Stanislau Warszewicki ca directoru, Ioanne Kunig, Justu Raab, și unu laicū. Ei sosiră in Moldova in luna lui Septembrie, și găssiră pe Petru-vodă in câmpu in corturi, din cauza cumei lăpțe in orașe.* Warszewicki îi offeri in suvenire uă carte ilustrată cu icónele martiloru. Principele incepu uă conversațiune despre intăietatea tronului sântului Petru, și trecu apoi la approfondarea mișd-lócelorū de a adjuge la scopulū lorū commune, și mai cu sémă fundatiunea unu seminaru catolicu, pentru care Warszewicki, vedendū penuria fiscalu domnescu, promise unu ajutoru dia partea papei. Acastă misiune jesuitică se răsipi in fumū după duoi anși de durată . . . .

No. 258.

—1591—

Ioachimū Bielski, cronicarū polonū contimpurēnū, descrie mórtea boierulu moldovenescu Brutti.

Din *Dalszy ciag kroniki polskiej od 1587 do 1598*, Warszawa, 1851, p. 164.

. . . . Aronū, domnulū Moldovei, trimise către regele unū ambassadorū, și vre-uă căți-va cał in darū. In currandū după aceia elū porunci a fi arruncatū in Nistru, pecandū mergea in Polonia, Arnautulū Brutti (Bruta Epyrothe), care căpetase deja la noi demnitatea de nobilū polonū (*);

(*) Despre indigenatulū polonū allū lui Brutti, in 1590, veđi Czacki, *O litewskich i polskich prawach*, t.1, tabella între pp. 238-239.

causa acestei cruđimī se pare a fi fostū numai banii ce-i datoría Aronū-vodă lui Brutti, încă de cându își tērguia domnia . . . .

No. 259.

Iași, 1628, genariu 16.

Mironū-vodă Barnoski priimindū mai multe tēnguirī despre cauzele despoporării satelorū, convocă adunarea generale a țerei incependū dela mitropolitū și pōnē la clasele libere cele mai de josū, și apoi sancționēză următorulū votū: 1. Vecinī fugiți din sate mai înainte de resboiulū turco-polonū din 1621 se socotescū ca emancipați de ori-ce obligațiune către vechiū lorū stăpānū; 2. Vecinī fugiți dupo 1621 se urmărescū și se adducū inapoi in satele lorū; 3. Purcalabiū sunt opriti de a se amesteca in satele monastiresci, afarā numai de cestiunile de furtū și de tálhāriā; 4. Sobórele monastiresci sunt judecātori și globitori in satele lorū, purcalabiile remānendū ca nesce instanțe de appellū in casū de nemulțumire, cu dreptulū de a lua dela impricipați feria, inse nu și glóba; 5. Deșugubinariū esserciteză funcțiunile lorū numai in cursulū lunei lui Septembrie, erā in celle-l'alte lune deșugubinele (*) se potū cerceta numai prin iniciativa celorū duoi vornici mari; 6. Țiganī nobiliari și ecelesiastici sunt scoși de sub jurisdicțiunea hatmanulu.

Acestū documentū de nă valóre supremā este trecutū in *Con-dica lui Assaky* in Archiva Statulu. L'amū transcrișū cu littere latine, conservāndū caracterulū ortografiei originalē.

Ionū Mironū Barnovski Movila voevodū etc. adecā s'au jēluitū inaintea domniū mele rugātorii noștri episcopii și egumenii de prin tóte mănāstirile, și mazilū, și feciorū de boiari de țarā, și gūpānese sārace, intr'acela chipū dicendū, că *li s'au pustuitū satele și li s'au rēșchiratū vecinū prin slobodū și prin satele boieresci, și ei au remasū numai cu sēliscile; alta s'au jēluitū pre pūrcalabiū de ținuturi că le intrā in sate de le pradā vecinī și-i ciobotescu fără de ispravā; alta imblā dișugubinariū in tótā vremea de facu nāpāști a fēmei și a fete de ómenī bunī și a sērace pe minciuni de facu pradā și-i bagā in fierā și-i ciobotescu; alta umblā slugile hātmanesci și gūđiū țiganesci de le invāhuescu Țiganii și-i pradā;— intr'acēea domnia mea amū sfētuitū cu totū sfatulū nostru: cu mitropolitulū, și cu alți episcopi, și cu egumeni, și cu boiariū cei mari, și alkū duoilea, și a treia (trēp-*

(*) Perderi de suffletū; cuvintū slavonū: *dyuerybunā*.

tă?), și cu mazilii, și cu feciorii de boiari de țară, și cu slugi domnesci voinicii de'nainte, și cu totă țera; și așa s'au tocmii și s'au ruptu de'naintea domni melle: ce voru fi fugitu vecini de după împăratul încoce, ca să hie tari și puternici cu cărțile domni mele călugerii și feciorii de boiari a-și lua vecini, însă să le ție și cista cum va hi cu dereptul fie unde îi voru afla: s'au în satu domnescu, fie în orașu, hie în satu boierescu, hie în slobodie, hie într'alte sate călugeresci fugiți vecinii altor călugeri, să aibă a-i lua ș'a-i duce cu toate bucatele lor înapoi cine-și pre la locurile salle, și cista să li se mute după densus, înse de-acii ca să aibă a-și griji vecinii și cista; așijderea vecinii ce voru hi duși mainte de imperatul într'altă țară și voru veni acmu și nu voru vrea să mērgă de bună voe la giupănul se, să hie slobodi a mērga unde le va hi voea; erū care vecinū va fugi de acmu nainte într'altă țară și voru veni erō în țeră, nimea să n'aibă a priimi vecinii altui-a, ci să hie volnicu stăpănul lor a-i lua orī într'allū cui satu îi voru găsi; așijderea și pūrcalabii să n'aibă trebă cu satele sfintelor mōnăstiri ce se chiamă pre-podobna Paraskevi mōnăstirea lū Ureche din tērgu din Iași, a prāda pentru de pērituri și pentru alte sfēdi ce se voru face, ci numai tālharii și furii ce se voru găsi să aibă trebă pūrcalabii a-i prāda, erū alte globe ce se voru face să aibă a-i giudeca egumenulū ș'a-i globi după vina lor cum se va cādē, erū de nu le va plăcē giudețul cum îi va giudeca egumenulū cu soborulū, să mērgă să ție sorocū dela pūrcalabi să-i sorocescă să-i giudece pūrcalabii și să ție numai feriea, erū glōba să hie călugerescă; așijderea și deșugubinarū ca să n'aibă a umbla pentru deșugubinele numai într'o lună pentru anū, în luna lū Septemvrie, erū mai multū să nu umble; numai de va veni neșcine să pērască la pōrta domni mele sau la scaunū lū Bērladū sau la Dorohoi, atunci să aibă vornicū a trimite ș'a prāda după cum le va hi vina; așijderea și slugi hātmanesci și giudi țigānesci să n'aibă trebă cu Țigani boieresci și călugeresci și a feciorilor de boiari; acēsta scrimū și dāmū scire cu cartea domniei mele . . . .

No. 260.

Jaworow, 1672, septembrie 5.

Ioanne Sobieski, hatman și mai în urmă regele Poloniei, către sub cancellariul Andreu Olszowski despre necesitatea de a reține în armată pe veteranii serdarului moldovenesc Mihalcea Hincu.

In Grabowski, *Ojczyzste spominki*, t. 2, p. 346.

. . . . . Amū adăpostitū în Bar, în Stryj și în Zloczow veri-uă câte-va sute dintre omenii lui Hincu, veterani forte-viteji (bardzo dobrych sluzalych): imi sunt necessari, fiindu renumiti în treba ostășescă. Deci, să bine-voiți a stărui pe lângă regele, ca să-mi trimittă pentru acești bieți voinicii vr'ua duo-deci seū trei-deci mii de zloți pentru ca să nu părăsescă serviciul polonū . . .

No. 261.

Berlin, 1673, genariu 23.

Paulu Minius, impiegtatū diplomaticū allū țarul Alesiu Mihailovici, îi comunică sciri, luate dela Ungurul Jacobu Harsanyi despre spatarul Nicolau Milesco, intratū ca translatorū în serviciul moscovitū.

Originalul rusescū în *Памятнику ономениу съ русскою имперією*, Petersb., 1856, t. 4, p. 893. Conferēză cu documentul publicatū sub nr. 199: ambele se verifică unul prin altul.

. . . Prin scrisōrea mea dela 23 genariu, trimisă cu posta, te-amū insciințatū, sire; despre sosirea mea în Berlinū, capitala electoratului de Brandenburgū, și despre translatorul domniei tēlle Nicolau Spatarulū, dupre nota dată mie aici în scrisū de către boierul Jacobu Harsanyi (НАГНАНГАРСАНЪ) cancellariul ungurescū (*), și din care se vede, cumcā dissulū Nicolau Spatarulū își este trădătoriu, fiindu spionū allū sultanulū turcescū; și mai arrētă acea notă, de pe care ți se trimitte uă copią, de ce fu allungatū ellū din patria sea și de ce e cu nasulū tăiatū . . . .

No. 262.

Roma 1679, decembrie 23.

Papa Innocențiu XI numesce pe episcopul de Martianopole Piluzzi (Pilotium) la episcopatul de Bacău (ecclesiae Bacchoviensis) în Moldova.

Testul latinū, aflătorū în Biblioteca Societății Anticuarie dela Moscva, e citatū în catalogul seū, publicatū rusesce, Moscva, 1845, in-8, p. 264. Piluzzi, despre care e vorba, e celebrul editorū allū catechismulū românescū cu littere latine, publicatū în Roma cu duo ani mai înainte, în 1677, și în care ellū se numesce simplu missionarū.

(*) Acestū Harsanyi servise de'ntēiu lū Racotzi în Transilvania, (*Palajotta*, ap. *Sincaiu*, t. 3, p. 76 și apoi veni la Berlinū cu espatriatul George-vodă Stefanū, intitulându-se: „Secretarius „Aulaeque Magister Principis Moldaviae“ (*Tesaurū de monumente*; t. 3, p. 82). Documentul nostru îi desfigură numele într'unū modū curiosū.